

УДК 656.61:378(042)

Сергій СМІРНОВ

*аспірант кафедри педагогіки
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна
e-mail: sergiy2004@gmail.com*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті відмічена актуальність проблеми формування конкурентоспроможності майбутніх судноводіїв в процесі професійної підготовки в морських вишах України. На основі урахування специфіки змісту освіти майбутніх судноводіїв була розроблена модель формування конкурентоздатності вказаних фахівців.

Розглянута суть як процесу моделювання, так і моделі з філософською, психологічною, педагогічною точок зору. Доведено, що модель дає можливість визначити залежності, які існують між елементами досліджуваного процесу, синтезувати і з'ясувати найбільш важливі сторони об'єкта аналізу, уявити характер його функціонування.

Ключові слова: конкурентоздатність, майбутній судноводій, моделювання навчання, модель, професійна підготовка, елективний спецкурс.

Мета статті – обґрунтування структури моделі формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв у процесі професійної підготовки.

Основна глобалізаційна тенденція сучасної світової морської транспортної системи полягає в тому, що більшість усіх перевезень в світі здійснюється морським торгівельним флотом. Це актуалізує питання кадрового забезпечення флоту України високопрофесійними конкурентоздатними фахівцями. В умовах ринкової економіки проблема формування конкурентоздатного морського кадрового потенціалу, здатного на високому професійному рівні виконувати свої обов'язки, взяти на себе відповідальність в управлінні судном, реалізувати керівництво над екіпажем, сприяти продуктивності його діяльності, здійснювати безаварійну роботу та успішну доставку вантажів у різні регіони світу, стає генеральною лінією системи підготовки курсантів українських морських вишів.

Висвітленню проблеми професійної підготовки майбутніх судноводіїв присвячено праці В. Андрєєва, К. Греля, В. Гур'єва, Ю. Добровольського, В. Єфент'єва, Д. Корнєєва, М. Кулакової, М. Козак, І. Макашиної,

І. Мойсеєнко, М. Рєпіна, М. Шишло та ін., проте проблема формування конкурентоздатного судноводія залишається актуальною і недостатньо дослідженою.

Теоретичне дослідження процесу формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв у процесі професійної підготовки як аналізованої системи має базуватися на певному абстрагуванні в поєднанні з емпіричним дослідженням. Тому було обрано метод моделювання, який характеризується відтворенням характеристик деякого об'єкта на іншому об'єкті, спеціально створеному для його вивчення. Цей другий об'єкт називається моделлю [5, 223].

За ствердженням Ю. Бабанського, «моделювання допомагає систематизувати знання про явище чи процес, що вивчаються, показує шляхи їх більш цілісного опису, намічає більш повні зв'язки між компонентами, відкриває можливості для створення більш цілісних класифікацій ...» [1, 111].

З філософської точки зору, модель (от лат. *modulus*) це міра, зразок, норма), в логіці і методології науки – аналог (схема, структура, знакова система) певного фрагмента природної або соціальної реальності, породження

людської культури, концептуально-теоретичної освіти оригіналу моделі. Цей аналог служить для зберігання і розширення знання (інформації) про оригінал, конструювання оригіналу, перетворення або управління ім [6, 381]. В. Штофф визначає модель як «засіб відображення, відтворення тієї чи іншої частини дійсності з метою її більш глибокого пізнання» [8, 23].

Психологи інтерпретують модель, як «спрощений уявний або знаковий образ будь-якого об'єкта або системи об'єктів, що використовується в якості їх заступника» і засоба оперування [5, 226].

Згідно позиції українських науковців педагогічної сфери, модель (фр. *modele* – зразок) – це «уявна або матеріально-реалізована система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта» [4, 515].

С. Гончаренко презентує моделі, як (фр. *modele* міра, мірло, зразок) – навчальні посібники, які є умовним образом (зображення, схема, опис тощо) якогось об'єкта (або систем об'єктів), який зберігає зовнішню схожість і пропорції частин, при певній схематизації й умовності засобів зображення» [3, 213].

Американський психолог А. Ребер трактує модель таким чином: «ідеал, стандарт, приклад встановлений як гідний імітації або копіювання» [2, 456].

Модель дає можливість визначити, які залежності існують між елементами досліджуваного процесу, синтезувати і з'ясувати найбільш важливі сторони об'єкта аналізу, уявити характер його функціонування.

Під моделлю конкурентоздатності майбутніх судноводіїв у процесі професійної підготовки розуміємо схематичне зображення структури, що містить мету досліджуваного феномена, етапи формування, його компоненти, критерії оцінки, сукупність педагогічних умов та засобів їх реалізації, очікуваний результат.

Мета дослідно-експериментальної роботи полягала у формуванні конкурентоздатності майбутніх судноводіїв у процесі професійної підготовки, що передбачала реалізацію визначених педагогічних умов, спрямованих

на становлення складових конкурентоздатності (адаптивно-стимулювальної, когнітивно-операційної, особистісно-самооцінної) за визначеними критеріями. Результатом упровадження зазначеної моделі є відповідність курсантів, майбутніх судноводіїв певному рівню сформованості конкурентоздатності у процесі професійної підготовки.

У дослідженні було виокремлено етапи реалізації запропонованої моделі формування досліджуваного конструкту, а саме: інформаційно-збагачувальний, практико-зорієнтований, самостійно-діяльнісний.

Метою інформаційного-збагачувального етапу формувального експерименту було – ознайомлення курсантів із проблемою конкурентоздатності судноводіїв, розкриття її сутності, значущості, пріоритетів, а також тих труднощів, з якими стикаються випускники-судноводії при працевлаштуванні у міжнародні круїнгові компанії, а також ставилось завдання актуалізувати емоційно-позитивне ставлення до оволодіння конкурентоздатністю. При цьому в якості організаційних форм роботи використовувались елективний спецкурс «Основи конкурентоздатності майбутніх судноводіїв» в рамках педагогічної майстерні, лекції, семінари, дискусії, тренінги: адаптаційний, мотиваційний, тренінг-семінар та ін.

Метою другого практико-зорієнтованого етапу формування конкурентоздатності було збагачення і розширення професійних знань, умінь та навичок щодо становлення конкурентоздатності курсантів. У цьому випадку було репрезентовано такі засоби, форми і методи, як-от: лекції, практичні заняття, робота з різноманітними тренажерами, вправи, рольові ігри, вирішення ситуацій щодо судноводіння та судноплавства, які були спрямовані на досягнення конкурентоздатності і наближені до майбутньої професійної діяльності судноводія.

Самостійно-діяльнісний етап мав за мету стимулювання саморозвитку курсантів в напрямку формування конкурентоздатності і був спрямований на виконання самостійної роботи майбутніх судноводіїв. На цьому етапі вони виконували психологічні тренінги, вправи з саморегуляції, самонавіювання, щодо саморозвитку професійних якостей, пріоритетних для конкурентоздатного фахівця-судноводія.

Реалізація першої педагогічної умови – актуалізація мотиваційного потенціалу освітнього середовища морського вишу щодо формування досліджуваного конструкту здійснювалась за допомогою елективного спецкурсу «Основи конкурентоздатності майбутніх судноводіїв», який здійснювався в межах педагогічної майстерні і включав як теоретичну, практичну частини, так і самостійну роботу. Означений спецкурс був спрямований на активізацію у курсантів потреби щодо оволодіння конкурентоздатністю, усвідомлення її значущості в майбутній професійній діяльності судноводія. А також здобуття курсантами, необхідних знань, вмінь, навичок, спрямованих на формування досліджуваного конструкту. Крім того, ставилось завдання розвитку особистісних якостей, необхідних для самоактуалізації випускників морського вишу як конкурентоздатних фахівців у подальшій професійній діяльності в умовах світового ринку праці. Позитивно впливали на актуалізацію мотиваційно-потребнісної сфери курсантів організація та проведення зустрічей курсантів з українськими кріюнг-менеджерами та досвідченими судноводіями: капітанами, їх помічниками, відомими професіоналами у формі бесід, дискусій.

Реалізація другої педагогічної умови – «цільове акцентування в змісті навчальних предметів на формування конкурентоздатності курсантів як майбутніх судноводіїв» здійснювалось під час вивчення англійської мови, хімії, математики, психології та інших дисциплін. Тому при викладанні курсантам – судноводіям різних навчальних предметів, їх зміст було спрямовано на формування в них конкурентоздатності. Для цього, було організовано семінар для викладачів морського вишу, де вони були ознайомлені з сутністю проблеми «конкурентоздатність майбутніх судноводіїв», компонентною структурою означеного конструкту, з критеріями та рівнями сформованості феномена, з основними особистісними якостями, які необхідно розвинути курсантам для досягнення конкурентоздатності. При викладанні навчальних дисциплін викладачі доводили до курсантів, що тільки глибока обізнаність з різними предметами, що викладаються для судноводіїв, дає їм

можливість бути в самостійній професійній діяльності конкурентоздатними, успішно витримувати конкурс по працевлаштуванню в іноземні кріюнгіві компанії, ефективно працювати у подальшому, і мати кар'єрний ріст.

Реалізація третьої педагогічної умови формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв – «стимулювання професійного саморозвитку курсантів». Саморозвиток передбачав велику і послідовну роботу з самоосвіти, накопичення бракуючих професійних знань щодо конкурентоздатності судноводія з опанування багатьма сучасними технологіями: формування упевненості у майбутньої самостійної успішної професійної діяльності, технологію з самопрезентації, використання різнопланових тренінгів з метою придбання необхідних професійних вмінь, навичок, а також особистісних якостей та інших необхідних складників конкурентоздатності майбутнього моряка-судноводія. При цьому ми спирались на ствердження науковців, що психологічною основою освітніх проектів і програм з розвитку конкурентоздатної особистості є принцип саморозвитку, який інтегрує систему фундаментальних принципів розвитку особистості. Означені принципи були сформульовані представниками гуманістичної психології: Д. Дьюї, К. Роджерсом, Р. Мартенсом, А. Маслоу, Г. Олпортом; у культурно-історичній теорії – Л. Виготським, психологічній теорії особистості і діяльності – О. Леонтєвим і С. Рубінштейном, в теорії розвитку особистості дитини – Л. Божовіч, В. Давидовим, Д. Ельконіним; наукових працях Г. Костюка та ін. На тому ж наполягають науковці в сфері конкурентології (В. Андреев, Л. Мітіна та ін.), що тільки постійний професійний саморозвиток особистості дає змогу майбутньому фахівцю бути конкурентоздатним у професійній діяльності. Тому сучасна парадигма освіти потребує від педагогів і тих, хто навчається, повсякденної кропіткої роботи з професійного саморозвитку.

Комплексна реалізація моделі й експериментальної методики дозволили досягти результату, який виявився у сформованості конкурентоздатності майбутніх судноводіїв у процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: Дидактический аспект / Ю. К. Бабанский. — М. : Педагогика. — 1982. — 197с.
2. Большой толковый психологический словарь Т. 2; Пер. с англ. / Ребер Артур. — ООО «Изд-во АСТ»; «Изд-во «Вече», 2003. — 592 с.
3. Гончаренко Семен Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
5. Современный психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. Г. Зинченко. — М. : АСТ; СПб. : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2007. — 490 с.
6. Философский энциклопедический словарь. — М. : «Сов. энциклопедия», 1983. — 1058 с.
7. Шишов С. Е. Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. — М. : Российское педагогическое агентство, 1988. — 354с.
8. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. — М. : Наука, 1966. — 301 с.

References

1. Babanskiy YU. K. Problemy povysheniya effektivnosti pedagogicheskikh issledovaniy: Didakticheskiy aspekt [Problems of improving the effectiveness of pedagogical research: Didactic aspect]/ YU. K. Babanskiy. — М. : Pedagogika. — 1982. — 197 s.
2. Bol'shoy tolkovyy psikhologicheskiy slovar' [Great explanatory psychological dictionary] T. 2; Per.s angl. / Reber Artur. — ООО «Izd-vo AST»; «Izd-vo «Veche», 2003. — 592 s.
3. Honcharenko Semen Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]/ Semen Honcharenko. — К. : Lybid', 1997. — 376 s.
4. Entsyklopediya osvity [Encyclopedia of Education] / Akad. ped. nauk Ukrayiny, holovnyy red. V. H. Kremen'. — К. : Yuri-nkom Inter, 2008. — 1040 s.
5. Sovremennyy psikhologicheskiy slovar' [Modern psychological dictionary] / Sost. i obshch. red. B. G. Meshcheryakov, V. G. Zinchenko. — М. : AST; SPb. : PRAYM-YEVROZNAK, 2007. — 490 s.
6. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar' [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. — М. : «Sov. entsiklopediya», 1983. — 1058 s.
7. Shishov S. Ye. Monitoring kachestva obrazovaniya v shkole [Monitoring the quality of education in school]/ S. Ye. Shishov, V. A. Kal'ney. — М. : Rossiyskoye pedagogicheskoye agentstvo, 1988. — 354 s.
8. Shtoff V. A. Modelirovaniye i filosofiya [Modeling and Philosophy] / V. A. Shtoff. — М. : Nauka, 1966. — 301 s.

Смирнов С. В. Модель формирования конкурентоспособности будущих судоводителей в процессе профессиональной подготовки

В статье отмечена актуальность проблемы формирования конкурентоспособности будущих судоводителей в процессе профессиональной подготовки в морских вузах Украины. На основе учета специфики содержания образования будущих судоводителей была разработана модель формирования конкурентоспособности указанных специалистов, представлены ее этапы, методы, технологии формирования.

Ключевые слова: конкурентоспособность, будущий судоводитель, моделирование обучения, модель, профессиональная подготовка, элективный спецкурс.

Smirnov S. Model for forming the competitiveness of future navigators in the process of professional training

The article highlights the urgency of the problem of forming the competitiveness of future navigators in the process of professional training in marine universities of Ukraine. Based on the specificity of the education content of future navigators, a model was developed for the formation of competitiveness of these specialists. Essence of both the modeling process and the model from the philosophical, psychological, pedagogical points of view is considered. Presented: the purpose of experimental and experimental work, which consisted in the formation of the investigated construct, which provided for the implementation of certain pedagogical conditions: (actualization of the motivational potential of the educational environment of the marine universities in relation to the formation of the investigated structure, targeted emphasis in the content of educational subjects on the formation of competitiveness of cadets as future navigators, promotion of professional self-development of cadets aimed at the formation of the components of competitiveness (adaptive-stimulating, cognitive-operating, personal self-evaluating). According to the determined criteria, its stages (information enrichment, practical-orientation, self-activity), forms, methods, technologies of formation are presented. The result of the implementation of this model is the correspondence of cadets and future ship drivers with a certain level of competitiveness in the process of training. The author reached to the conclusion that the complex realization of the model and experimental techniques allowed to achieve the result, which appeared in the formation of competitiveness of future ship drivers in the process of training.

Key words: competitiveness, future navigator, modeling of training, model, vocational training, elective special course.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2017